

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:

אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה

משואות-יצחק

במפרשים

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858, ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8581440 * פקס: 08-8503835

שנת תשס"ו

פרשת וירא

א. חוקוני.

פרק יח' פסוק יג':

(יג) למה זה צחקך, אם תאמר למה לא הקפיד הקב"ה על אברהם כמו שהקפיד על שרה, שהרי כמו כן צחק אברהם כמו שנאמר בפרשה אחרונה שבפרשת לך לך⁴⁷, אלא משל לאשה חכמה⁴⁸ שבאה להוכיח כלתה והוכיחה את בתה, וממילא הרגישה כלתה בעצמה, כך אם הוכיח הקב"ה אברהם בפניו היה מתבייש, אלא הוכיחו מן הצד. ואני זקנתי, פרש"י שינה הכתוב בשביל השלום. כלומר דהכי אמרה שרה: אפשר להיות לי * תקנת ולד, שהרי אחרי בלתי פני זקנותי ידעתי שהיתה לי עדנה ובחירות, שהרי פירסתי גדה, ואדוני זקן, כלומר כל זה איננו שוה לי, שהרי אדוני זקן ואיך אתעבר עוד. א"כ תלתה הזקנה באברהם לגמרי. ומוזה שינה הכתוב *.

פירוט

1. *בצטט מה בדיוק היא אלתו fe פרשו בקטצ הראשון?*
2. *מה בדיוק תשובתו?*
3. *מהו הקושי בקטצ השני, ומהי תשובת רש"י לכך?*
4. *האם פרשנו מקבל פירוט?*
5. *כמה "שנה הכתוב"?*

* * *

ב. רש"ר הירש.

פרק כב' פסוק יח':

(יח) ע ק ב. "שכר", במובן הרגיל של גמול עבור המעשים הטובים של הצדיק, אינו נזכר כמעט בשום מקום בתנ"ך. אין לצדיק "הפסד" בעבודת ה', ואף הגדול שבקרבנותיו — הוא עצמו יהיה לו "שכר" שאין למעלה ממנו. "שכר" קרוב ל"סגר" ו"סכר": זמלא חסר, לסגור פער. אין הצדיק יודע "שכר", שכן אינו יודע הפסד; אילו קיוו לשכר, לא היה צדיק. הברכה, הצומחת לו מפעולתו, באה אליו "עקב" — בהוראה מילולית — "בעקב" פעולתו. לא לכך שם "עינו" בפעולתו, הדבר בא לו "בלי משים". הוא אך את

חובתו ימלא. (מכאן ש"עקב" פירושו גם: לרמות, ובהוראה מילולית: להערים עליו מאחורי גבו, להתעלל בו מאחור, מבלי שיוכל להישמר מכך.) כאן מתיחס "עקב" אל כל מה שנאמר: כל זה, ברכתך, ברכת זרעך וברכת הגויים — יבא בעקבות מעשה הציות שהוכחת לי. אפשר גם ש"עקב" מתיחס רק לברכה האחרונה: עתה הנך אדם יחיד ובודד השומע בקולי; אולם סופו של מעשה הציות שלך, העומד עתה בבדידות כה גדולה, שכלל האנושות חסתפח אל זרעך בדרכם דרך הברכה.

- 1 מהו הקושי לדעתו?
- 2 פרשנו קובץ כי הצדיק אינו מצפה לאחור, למה זה חשוב לו להדגיש?
- 3 מהו פירושו לפרש "עקב" ולמה הוא יכול לכאורה להכיל שני פירושים מנוגדים כל כך?
- 4 אחי ולמה תבוא ותחול המרכה על אברהם וזרצו?
- 5 בקטע האחרון מסביר פרשנו אפשרות שונה בדבר מוצד תחולת המרכה ומהותה, התוכל להסביר?

* * *

ג. משך חכמה עם פירוש הרב י. קופרמן.
פרק יח' פסוק יט':

א. כי ידעתיו למען אשר יראה את בני
את ביתו אחריו וכו'.

הנה חינוך מצוה לבנים במצות עשה: לא
נוכח רק עשה ד"למדתם את בניכם", הוא
תלמוד תורה, ואמרו בנויר דף כט, א והאב
חייב לחנך בנו במצוות, ואין האשה חייבת
לחנך בנה במצוות, פירוש הה"ח כמו מצות
עשה של תלמוד תורה, האשה פסורה?
יעניי אשה חייב סימן סימן בביאורי הגר"א
יסגנו אברהם, ויסקור מצות חינוך במצות
עשה, מקורו בזה הפסוק מאברהם אבינו שצוה
את בניו בקטנם על המצוות. קרא ד"חנך
לנער על פי דרכו" (משלי כב, ו) שהביא
הרמב"ם בסוף הלכות מאכלות אסורות * (ושם
לענין איסורים) הוה מדברי קבלה, אבל
העיקר מאברהם, וכאן משמע שאף לבנות
מצוה על האב, ויעניי מגן אברהם, דלק בנויר
אין מצוה על בתו, וכן משמע בגמרא, שם *
ואין מקום להאריך.

שגנו דינו קטן בשבת וכו' עיף אחד, קטן אוכל
נבילות אין בית דין מצווים להפרישו, אבל אביו
מצוה לגדור בו ולהפרישו, הגר"א ד"ה, אבל
אביו דאף ייבנו חיים כמו שאמא בימא פב,
א * משמע, התעוררות אף מעניי איתו חיים
הנפשיים, אבא עינייהו איתו דפני טנה דפני
שנתים משמח שיחיה יצויה במצוות, בית יוסף
צירש כי בדברי הרמב"ם, יכמו שכתב בגי'ה
הרמב"א בסעיף הנ"ל, אלא לא יאב בלבד -- בית יוסף,
יינו דבית דין, אלא לאב בלבד -- בית יוסף,
מגן אברהם ד"ה, אביו מצוה, אבל אמו אינה
מצוה, וכן הוא בנויר דף כט, א, ובתרוומת הדשן
סימן צ"ד, ומעשה בהילנו בסוכה דף ב, שהושיבה
בנים בסוכה, עיין שם, היא התמירה על עצמה
(תשובת מהר"ם ד"ק סימן ר"י) עיין סימן תרנ"ג,
משמע בנויר דאין מחוייב לחנך בתו, עיין שם.
יביתוספות בנויר הקשו מאי שנא דביום הכיפורים
מחייב לחנך בתו, עיין שם, ואפשר דכל המצוות
דמי חייב הכיפורים וצריח להתכבב, וכן הוא בילקוט
אמור דף קע"ח ע"ג, מכל הנ"ל ברור: א. שיש
מצות חינוך בנים נוסף על המצוות ללמדם תורה,
ב. יש מקום אף לומר כי מצוה זו היא מקיפה
יותר ממצות תלמוד תורה, כי דאינו שבנוגע למצות
יום הכיפורים הפחות היא כוללת אף את הבנות,
לאור הנ"ל מוסף רבינו לגמית את מקוריה של
מצות ייגיד בפסוקנו, 6. פרק יז הלכה כח:
אף על פי שאין בית דין מצווים להפריש את
הקטן -- מצוה על אביו לגדור בו ולהפרישו כדי
להנכו בקדושה, שנאמר (משלי כב, ו): חנך לנער
על פי דרכו וגו', 7. בעד רבינו רואה על
יוד פסוקנו כי ישנה מצוה בחיוב על האב לחנך
את בניו למצוות עשה ("לעשות צדקה ומשפט"),
ואם רק לאפרישו באיסורא, 8. נביאים וכתובים,
ידועה שיהיה הרמב"ם לביא מקורות להלכות
מן הנביאים ימן הכתובים אע"פ שתו"ל לא ציינו
כתובים אלה כמקורות, במקום שישוכם של
מקראות אלה מחוק ומבאר את הדין הנדון,
9. "הלכה היא בנויר", אבל בשאר המצוות, אם
כבר מצאנו מקור למצוה, אין טעם לחלק בין בן
יבת, ובפרט שהכתוב אומר גם "בנויר" וגם "ביתו".

(שם שם) 1. כלומר, מצוה עשה לחנך בנים,
נוסף על המצוות ללמדם תורה, 2. דברים יא
יט, עליו דרשו תו"ל בספר, "בניכם" -- ולא
בנותיכם", 3. וזאת על יסוד הדין בגמרא על
המשנה בדה כת, ב, משנה: האיש מדיר את בנו
בנויר, ואין האשה כדירת את בנה בנויר...
גמרא: איש אין, אבל אשה לא, מאי טעמא? ר'
יוחנן אמר, הלכה היא בנויר, וכו' יוסי ברבי
חנינא אמר, ריש לקיש, כדי להנכו במצוות, אי
הכי, אפילו אשה נמי קסבר איש חייב לחנך
בנו במצוות, ואין האשה חייבת לחנך את בנה,
בשלמא לרבי יוחנן דאמר הלכה היא בנויר, אמטו
להכי בנו אין, בתו לא (דהכי היא הלכה, ואין
משיבים כלל, -- רש"י), אלא לריש לקיש, אפילו
בתו קסבר, בנו חייב להנכח, בתו אינו חייב
להנכה... 4. מצות חינוך, 5. אורח חיים, סימן

אלול

1. פרשנו - כדרכו בקודש - מס'יק ד'נים ומצוות על פסוקים בתורה. מה פרשנו רוצה
ללמוד מפסוקנו?
2. מה ההבדל בין לימוד תורה וחינוך למצוות לדעתו?
3. היש הבדל לכך בין בנים לבנות?
4. מי חייב ומה חייב: האב, האם, בית הדין?
5. איך ציין הנזיר מותרת לכאן?
6. מה יום הכיפורים שייק לכאן?

* * *

3/...

פרק כב' פסוקים יח, כ', כג', כד':

(כג) ובתואל ילד את רבקה. והגיד המגיד שבתואל שהיה מפני הגבירה ילד את רבקה, והיתה הבשורה שימצא בבית אביו אשה לבנו, ולא יצטרף לרבק בכנען.³²

(כד) ופילגשו... ותלד גם הוא. והגיד המגיד שגם פילגשו³³ ילדה את מעכה³⁴, שהיתה כמו בן ראוי. לבנו אם לא יבחר ברבקה, ולא יצטרף לזרע כנען.³⁵

הולדת רבקה, כי היא לא היתה הגבירה. ולפי זה גם מובנים דברי רש"י (פסוק כג): 'כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה', כלומר להציג לפנינו את האשה ההגונה להינשא ליצחק. רבינו יפרש להלן מדוע בכל זאת הזכירה הפלגש ובניה אם הזכרת היחוסין נועדה להוביל אל רבקה דוקא.

כג

32. לפי זה שעור הפסוקים הוא כדלקמן:-- המגיד הזכיר לאברהם את בני אחיו מאשתו הגבירה (דבר שהיה ידוע לו כבר) כדי לחדש לו את הילדים שנולדו לבתואל אחיינו. ולכן "ובתואל ילד" ולא 'אשתו ילדה' להדגיש את המקור הנאמן ממשפחת אברהם. לכן הדייה על "שמונה אלה ילדה מלכה" להדגיש את הקשר והשורש עם משפחת אברהם, אחרי שהזכיר את רבקה (שלא נמנתה בין השמונה).

כד

33. של נחור. 34. היא הצעירה שבכל בני הפלגש, כך שיכלה להתאים ליצחק מבחינת הגיל למרות היותה מן הדור הקודם. 35. ובוה מבנה הפרשה הקטנה הזאת מושלם - יצחק לא יצטרך לקחת בת מכנען, ומוכנות לו לפחות שתי אפשרויות, שתיהן ממשפחת נחור, האחת מן הגבירה והשניה מן הפלגש. ועיין ברמב"ן: 'להודיע כל יחוס נחור כי כולם ראויים להידבק בזרעו של אברהם. ועל כולם אמר "אם לא אל בית אבי תלך ואל משפחתי"'

(יח) והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. פשיקראו פלם בשם ה' לעבדו שכם אחד²⁷ פלם יתברכו בזרעך וישתדלו להדמות להם²⁸. עקב אשר שמעת בקלי. ששכר מצוה מצוה (אבות ד, ב), ב, שתזכה בזה שיהיו בניך לגנס²⁹ עמים מורים לגויים עבודת האל יתברך²⁸ "ולך תהיה צדקה" (דברים כד, יג).

(כ) הנה ילדה מלכה. הנה כבר ידעת³⁰ שמלכה ילדה בנים. גם הוא. מלכד הפילגש³¹.

יח

27. באחרית הימים כאשר "כי אז אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד" (צפניה ג, ט). 28. נראה שחידוש רבינו קא חזינא הכא, שבאחרית הימים לא יסתפקו הגויים בעבודת ה' באמצעות שבע המצוות שלהם, אלא ירצו להידמות לישראל וכן במהרה"קרא שם - "שכם אחד" - חבורה אחת שיתגיירו כולם לשם ה'. (והשוה משך חכמה על הפסוק "והייתם לי סגולה מכל העמים - כי לי כל הארץ" שמות יט, ה המפרש כי גם כאשר (=כ"י) כל הארץ יכיר בה, עדיין בני ישראל יהיו סגולה לו). עיין להלן כ"ד, רש"י ד"ה "והתברכו בזרעך" - אדם אוסר לבנו יהא זרעך כזרעו של יצחק, וכן בכל המקרא, וזה אב לכולן. 29. מידה כנגד מידה ל"נתת ליראיך נס להתנוסס מפני קושט סלה" (תהלים סו, ו) שחז"ל ראו בו את היסוד לעקידת יצחק (בראשית רבה נה, א).

כ

30. עבר מוקדם, כי יש להניח שנולדו בניו של נחור אחי אברהם לפני שנים הרבה, כי לא ידוע לנו על עקרות בביתו. וכאן רק אמרו לו שהיו שמונה בנים ואת שמותיהם, ובעיקר את שם האחרון שילד את רבקה (שלא כרמב"ן - עיין שם). 31. ראומה המוזכרת בפסוק כד. הזכרתה נדחקה עד אחרי הזכרת

מאמרים

1. מה מכריח את פרשנו אקמוצ שהחלת הנאמר בפסוק יח' היא לאחרית הימים?
2. מה - לדעתו - יקרה אל ביחסי אומות הצולמ כלפי התורה וכלפי ישראל?
3. בפסוקים כ' - כד' מנסה פרשנו ללמדנו משהו מצד הנאמר ישירות בפסוקים, מה זה?
4. למה לדעתך חשב לו להדגיש כי יהיו לאברהם שתי אופציות לשידוך?

* * *